

Inbreng hoofdlijnen debat LNV

Kies voor agrarisch perspectief en creëer beweging

Vorig jaar heeft LTO samen met een coalitie van natuurorganisaties en werkgeversverenigingen een royale handreiking gedaan met het [Versnellingsakkoord 'Een Duurzaam Evenwicht'](#). Het betreft een bruikbare en realistische aanpak van de stikstofproblematiek. Daarnaast werden stevige voorstellen gedaan vanuit de [Coalitie Transitie Melkveehouderij](#) en werden diverse regionale initiatieven ontplooid, zoals door de boeren rondom de Nieuwkoopse plassen.

In het coalitieakkoord 'Omzien naar elkaar, vooruitkijken naar de toekomst' werd een groot bedrag gereserveerd voor het aanpakken van de stikstofcrisis. Middelen werden vrijgemaakt voor innovatie, extensivering, vrijwillige bedrijfsverplaatsing alsook voor een vrijwillige stoppersregeling.

Het resultaat stemt onvoldoende optimistisch:

- X Er is (nog) geen gedefinieerd toekomstperspectief voor de landbouw
- X Er is nauwelijks economische ontwikkelruimte
- X De PAS-melders zijn nog steeds niet daadwerkelijk gelegaliseerd
- X Herstel van de natuur vindt onvoldoende plaats.

Hiervoor zijn wat LTO betreft drie verklaringen aan te wijzen:

- Er is sprake van een juridische rigiditeit die vrijwel elke oplossing blokkeert. Zorgvuldigheid wordt verward met starheid. Mogelijkheden die er zijn worden steevast vanuit risico-denken beoordeeld, niet vanuit kansen voor landbouw, natuur en economie. Creatieve plannen noch veel geld verhelpen dit euvel. Als aan deze juridisch rigiditeit niets verandert sleept de crises zich nog jaren voort.
- Integraliteit wordt zo centraal gesteld dat er bijna geen stappen meer mogelijk zijn. Iedere maatregel moet vrijwel elk probleem gelijktijdig adresseren anders is het voorstel 'niet geschikt'. Daarmee wordt het maken van een begin telkens geblokkeerd. De politiek moet accepteren dat met zo'n grote opgave ook investeringen moeten worden gedaan die niet 100% raak zijn. Maar 70% raak is in deze crisis al een enorme stap.
- De uitvoer wordt aan alle kanten bedreigd door deze juridische rigiditeit en het doorgeschoten integratie-denken en er wordt te weinig gedacht vanuit het perspectief van de agrariër. Investeer volop in kwantiteit en kwaliteit van de uitvoercapaciteit van de overheden en biedt ook 'speelruimte'. Anders is elke vorm van creativiteit onmogelijk.

LTO Nederland roept de regering nogmaals op de vele handreikingen te omarmen. Op dit moment blijft ongewis of de problemen die er zijn daadwerkelijk opgelost gaan worden. Alom klinkt in boerenbijeenkomsten de verzuchting: 'wanneer is het genoeg!?' Meer reflectie en empathie richting de vele boeren en tuinders met hun gezinnen is nodig. Mensen die al jarenlang kop van jut zijn in politieke discussies terwijl ze niets anders doen dan te goeder trouw zich inzetten voor de voedselvoorziening.

De land- en tuinbouw is een kostbaar goed, waarvoor goed en stevig perspectiefvol beleid moet worden gemaakt. In deze inbreng doet LTO opnieuw voorstellen om te komen tot (A) perspectief voor de landbouw, (B) verbeterde opkoopregeling met focus op blijvers, (C) legalisering van PAS-melders en (D) alternatieven voor de absoluteheid van de KDW.

A. LTO Nederland pleit voor helder gedefinieerd landbouwperspectief

1. LTO Nederland vraagt met nadruk om het perspectief van de landbouw en de agrarisch ondernemer in de gebiedsprocessen juridisch te verankeren. Veel belangen zijn juridisch geborgd: stikstofreductie, waterkwaliteit, natuurdoelen en klimaat. Maar een strategische visie op het belang van voedselvoorziening, een wenkend perspectief voor blijvende agrarische ondernemers en kansen voor nieuwe initiatieven zijn enkel nog mogelijk als laatste resultante van andere doelen. Dat is onhoudbaar en onwenselijk.
 - ➔ LTO vraagt Kamerleden met nadruk om te pleiten voor het klip-en-klaar borgen van het agrarische belang als gelijkwaardig doel naast de gerechtvaardigde ambities omtrent stikstof, water, natuur en klimaat. Dan kan onder meer via het verplicht laten uitvoeren van een Landbouw Effect Rapportage in de diverse gebiedsprocessen.
2. In de afgelopen jaren zijn tal van initiatieven ontwikkeld om de bedrijfsvoering van het land- en tuinbouwbedrijf meer duurzaam en met minder stikstof- en klimaatemissies te maken. Ook zijn proefprojecten en pilots opgestart om de waarde in de praktijk te laten zien. Veel van deze initiatieven zijn innovatief en veelbelovend met goed zicht op onder meer vergaande reducties in stikstofemissies en klimaatemissies¹. Maar de initiatieven zijn in veel gevallen ook kostenintensief. Bovendien vragen initiatieven tijd om op maat van ieder agrarisch bedrijf in te voeren. Gebruik de Afrekenbare Stoffenbalans als borgingsinstrument en stimuleer goede voorbeelden. Zo ondersteunt de Provincie Overijssel in haar beleidsregel innovaties door deze binnen de vergunning mogelijk te maken op basis van een wetenschappelijk advies.
 - ➔ LTO Nederland bepleit dat de overheid in haar vergunningeninstrument meer aandacht geeft aan vertrouwen, wetenschappelijke borging en doelvoorschriften en minder aan middelvoorschriften. De Afrekenbare Stoffenbalans is daarbij een werkbaar borgingsmiddel.
3. De regering investeert liever in opkoop en sanering van de landbouwsector dan in innovatie, terwijl meer dan ooit duidelijk is dat de land- en tuinbouwsector van groot belang voor de samenleving is. Door innovatie kunnen aanzienlijke reducties van stikstofemissies worden bereikt. Een veelvoud van wat door opkoop en sanering wordt bereikt. Naast technische innovaties zijn extensiveren en managementmaatregelen kansrijk. Al deze elementen dragen bovendien bij aan een meer concurrerende, krachtigere en duurzamere land- en tuinbouwsector.
 - ➔ LTO Nederland roept op om het zwaartepunt van het budget te investeren in innovatie, extensiveren, management en transitie van de land- en tuinbouwsector en het oplossen van knelpunten. Daarbij is het nodig om innovaties maximaal te ondersteunen en juridisch te faciliteren.

¹ Te denken valt aan het Netwerk Praktijkbedrijven, waarin bij een grote groep bedrijven innovatieve managementmaatregelen voor voer, dier en mest t.b.v. reductie van stikstof- en klimaatgassen wordt toegepast en onderzocht, zoals het verlagen van TAN (totaal ammoniakal stikstof). Denk ook aan de Proeftuin2000, waaruit uiteindelijk tal van maatregelen voor de Rav zijn vastgelegd. Verder zijn het Veenweide traject, Mineral Valley en Nieuwkoopse Plassen veelbelovend. Verdere concrete toepassingen: Sleufsilos voor kwaliteit kuil (en emissieafspoeling erf); extra mestopslag voor verdunnen met water in de stal (en mest uitrijden); mest scheiden (met zeer specifieke voorwaarden voor verwerking mest en urine); koetoilet. Ook typen vergistings- en stipperinstallaties van mest, zoals methaanoxidatie, monomestvergister van Bio NP, traject kunstmestvrij Achterhoek, koppelen biovergisters, voederadditieven Friesland Campina, etc.

B. Opkoopregelingen verbeteren, focus op blijvers

4. Als de minister haar woorden voor een 'woest aantrekkelijke opkoop- en beëindigingsregeling' waar wil maken, dan benadrukt LTO Nederland dat het belangrijk is om deze benadering te koppelen aan perspectief voor blijvers die verder willen innoveren en ontwikkelen. Vanuit dit perspectief moeten *vrijwillige* stoppers (een belangrijke toevoeging) worden benaderd.
5. Via de gebiedsgerichte aanpak wordt duidelijk waar, in welke gebieden, de knelpunten voor onder meer stikstofemissies zijn gelegen. Dit zal voor wat betreft de emissies vanuit de landbouwsector vaak nabij Natura2000 gebieden zijn. Een opkoopregeling dient goed aan te sluiten op de afspraken binnen de gebiedsgerichte aanpak. Dat betekent dat het proces in de goede volgorde moet worden doorlopen: (1) Analyse gebied, (2) Analyse landbouwperspectief, (3) Analyse stikstofruimte, (4) Herstructurering op basis van de voorkeurscriteria (1^e innovatie, 2^e verplaatsing en 3^e opkoop, zoals in het Duurzaam Evenwicht (DE) is beschreven). Dit voorkomt onnodig grote uitgaven voor kleine hoeveelheden stikstof op de verkeerde plaats.
6. De regering overweegt om opnieuw een landelijke opkoop en beëindigingsregeling voor veehouderijen vast te stellen. Dit terwijl de evaluatie van de vorige regeling nog niet beschikbaar is, maar waaruit zonder meer zal blijken dat de regeling niet aantrekkelijk en niet effectief was.
 - ➔ LTO Nederland vraagt om de evaluatie van de MGO-1 ter beschikking te stellen en hier lessen uit te leren voor nieuwe opkoop- en beëindigingsregelingen.
7. Een goede regeling voor gerichte opkoop van 'piekbelasters' kan aantrekkelijk zijn voor zowel de overheid als voor de agrarisch ondernemer en is ook belangrijk voor PAS-melders en interimers. Opkoop is één van de mogelijke bronmaatregelen om deze bedrijven legaal te houden. De kansen zitten in maatwerk en niet in het verder verfijnen van de MGO-1 naar een Rpav.
 - ➔ Om de nieuwe landelijke beëindigingsregeling (Lbv) succesvol te maken, moet deze aantrekkelijk genoeg gemaakt worden. LTO Nederland stelt voor om in ieder geval drie aspecten in de Lbv op te nemen:
 - Maak de financiële vergoeding ruimhartiger. Beloon vroege stoppers en bouw dit via een staffeling af. Begin bijvoorbeeld met 130% van de gecorrigeerde vervangingswaarde en bouw dit stapsgewijs over de jaren af naar 70%.
 - Zorg voor fiscaal aantrekkelijke voorwaarden voor stoppers. Stoppende veehouders moeten bij staking uiteindelijk fiscaal afrekenen over de stakingswinst. Het betalen van de belasting over deze stakingswinst kan in veel gevallen belemmerend zijn om deel te nemen aan de regeling. Ook moeten stoppende veehouders maximaal fiscaal worden gefaciliteerd om te herinvesteren in nieuwe bedrijfsactiviteiten die op de bedrijfslocatie binnen het geldende bestemmingsplan nog wel mogelijk zijn. Dit geeft stoppende veehouders de ruimte over te schakelen naar een nieuwe bedrijfsactiviteit.
 - Faciliteer een ruimhartig ruimtelijk ordeningsbeleid om verplaatsing en inplaatsing mogelijk maken (desnoods via aanwijzingsbesluiten van het Rijk), maar ook om op de stoppende locaties andere bestemmingen met nieuwe activiteiten te kunnen beginnen. Besteed veel meer aandacht aan de cruciale rol van de gemeenten daarbij en maak hierover bindende afspraken!
8. Maak zowel de opkoopregeling (Rpav) als de beëindigingsregeling veehouderijen (Lbv) zo simpel als mogelijk. Houdt de bureaucratie beperkt! De regelingen moeten primair gericht zijn op bedrijven met relatief hoge stikstofemissies, die dichtbij Natura2000 gebieden zijn gelegen. LTO Nederland stelt hierbij nogmaals voor om vooral in te zetten op de bedrijven die verder willen. Begeleid deze blijvers naar locaties waar bedrijven stoppen.

9. Het stoppen van het landbouwbedrijf is een emotionele gebeurtenis. Daarom moet elke aankoop een maatwerkoplossing zijn. Dit met voldoende aandacht voor afbouw en overgang naar het leven ná het beëindigen van bedrijf. Geef tijd en ruimte om hiermee om te gaan en wees ruimhartig in beleidsopties om op het verlaten perceel bestemmingsplan en vergunning technische belemmeringen op te lossen. Biedt de achterblijvers weer een nieuwe toekomst.
- ➔ LTO Nederland beveelt aan om binnen de nieuwe Omgevingswet alsnog een mogelijkheid in te bouwen voor de transitie van landbouwbedrijven naar andere bestemmingen. Besteed veel meer aandacht aan de cruciale rol van de gemeenten daarbij en maak hierover bindende afspraken!

C. Legaliseer de PAS-melders en interimers

10. Nu alweer bijna 3 jaar geleden werd de Nederlandse samenleving geconfronteerd met de uitspraak van Raad van State inzake de PAS. En sinds dat moment verkeren de zogenaamde PAS-melders en interimers in grote onzekerheid over de juridische status en ontwikkelingsmogelijkheden van hun agrarisch bedrijf. De toenmalige minister verzekerde dat zij met spoed een regeling voor de getroffen agrariërs zou treffen.
11. Onlangs heeft de Rechtbank Overijssel een uitspraak gedaan dat er gehandhaafd moet worden bij een aantal PAS-melders. LTO-leden die een PAS melding hebben, maken zich daar grote zorgen over. Ze hebben gedaan waar de overheid om vroeg, maar zijn in een juridisch vacuüm terecht gekomen. De recente brief van de minister aan de provincie Overijssel met betrekking tot verzoeken tot handhaving heeft het vertrouwen in een snelle legalisering niet vergroot.
12. Het Rijk heeft een legalisatieprogramma PAS-meldingen en is primair aan zet om dit grote probleem dat raakt aan fundamentele rechtszekerheid voor burgers te adresseren. Louter de ruimhartige belofte en politieke toezegging van de minister is helaas onvoldoende gebleken, zie onder andere de problematiek die op dit moment in met name de provincie Overijssel is ontstaan. De problematiek verschuiven naar een andere bestuurslaag is meer dan onkies. Deze situatie is wat LTO betreft onhoudbaar en vergt nu doortastend politiek optreden.
- ➔ LTO Nederland vraagt om nog voor de zomer met een algeheel geldende juridische regel te komen voor legalisering van alle PAS-melders en interimers. Hiermee moeten alle bedrijfsactiviteiten royaal en met onmiddellijke ingang worden gelegaliseerd. Het kan niet langer voortduren dat betrokken agrarische bedrijven langer in onzekerheid zitten omdat de overheid heeft gefaald in eigen wet- en regelgeving en nu faalt in het fatsoenlijk legaliseren en compenseren van gedupeerden.

D. Ongeschiktheid KDW als graadmeter gunstige staat van instandhouding

13. De in het kader van de Wet Stikstofreductie en Natuurverbetering (Wsn) beschreven omgevingswaarden zijn gerelateerd aan de mate waarin de Kritische Depositie Waarden (KDW) worden overschreden. De KDW zijn kwalitatieve ecologische indicatoren, maar zijn geen absolute maat voor het bepalen van de gunstige staat van instandhouding van de natuur. De KDW moet dan ook niet gelden als absolute norm. Zie hierover de bevindingen van het [PBL](#), een visie die ook wordt onderschreven door o.m. [prof.dr.ir. W. de Vries van de WUR](#).
- ➔ LTO Nederland vraagt om de KDW op een juiste manier te gebruiken en niet als absolute maatstaf voor de gunstige staat van instandhouding van de natuur. Er zijn te grote afwijkingen en de systematiek is nooit bedoeld als parameter voor wetgeving en vergunningen.

14. De omgevingswaarde staat in relatie tot de gunstige staat van instandhouding van de natuur. De omgevingswaarden moeten daarom niet alleen aan stikstofemissies, maar ook in relatie tot andere kritische factoren beoordeeld worden, zoals de mate van verdroging, klimaat en biodiversiteit. De publicatie van het [PBL](#), maar ook praktijkonderzoek in het Vlijmens Ven en het Korenburgerveen, laten zien dat de natuur met de juiste maatregelen en investeringen boven de KDW kan herstellen.
15. Gezonde land- en tuinbouw is essentieel voor het realiseren van een brede welvaart in de provincies. Het perspectief van de agrarisch ondernemer en de structuurversterking van de landbouw is daarom essentieel onderdeel van de gebiedsprocessen, die nu in gang zijn gezet om de in de Wsn genoemde omgevingswaarden te realiseren. Perspectief moet er zijn voor alle type bedrijven die één van de transitiepaden volgen, zoals die door de SER zijn geformuleerd. Het perspectief van de landbouw en de agrarisch ondernemer moet in de gebiedsprocessen juridisch worden verankerd. Een van de manieren om dit te doen is via een wettelijk geborgde Landbouw Effect Rapportage.
 - ➔ LTO Nederland bepleit voor de instelling van een Agro-Economische Autoriteit (naast de Ecologische Autoriteit). De Agro-Economische Autoriteit dient het perspectief van toekomstgerichte bedrijven in beeld te brengen via een Landbouw Effect Rapportage. Een gebiedsproces kan pas afgerond worden als én het ecologisch perspectief én het economisch en juridisch perspectief van de individuele ondernemers, op basis van harde indicatoren, in beeld zijn gebracht!
16. De regering stelt in haar regeerakkoord een aangescherpte eis voor de omgevingswaarde. In plaats van in 2035 moet volgens het regeerakkoord nu al in 2030 74% van het oppervlak Natura2000 voldoen aan de KDW. Dit betekent dat in minder dan 8 jaar tijd 50% van de totale stikstofemissies omlaag moet. Als dit ook vertaald wordt naar een emissiereductie voor de land- en tuinbouwsector, betekent dit zonder meer een verdere en waarschijnlijk onmogelijk te realiseren aanscherping van het aanbod wat LTO Nederland heeft gedaan via het Duurzaam Evenwicht.
 - ➔ LTO Nederland vraagt om een nadere onderbouwing van deze aanscherping in relatie tot de instandhoudingsdoelstellingen van de natuur en de financieel-economische, sociaaleconomische gevolgen die deze aanscherping heeft voor de land- en tuinbouwsector en de ketenpartners.
17. Als de regering toch besluit tot een omgevingswaarde, die (deels) gebaseerd is op de reductie van de totale stikstofemissies van 50%, dan stelt LTO Nederland voor dat er een plan bedacht wordt voor ondersteuning van de land- en tuinbouwsector om deze transitie mogelijk te maken. Wellicht kan het opschalen en investeren in een meer innovatieve stikstofarme, maar wellicht ook kostbare bedrijfsvoering hierbij aan de orde zijn. De sector van land- en tuinbouw kan dit niet zelf dragen. Er dient daarbij ook een regeling te komen voor bedrijven die al langjarige (veelal 15 tot 20 jaar) verplichtingen voor stallen of anderszins zijn aangegaan.